

КІЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

На правах рукопису

КУДІН АНДРІЙ ВЯЧЕСЛАВОВИЧ

**ХРИСТИАНСЬКИЙ СОЦІАЛІЗМ: ВИТОКИ,
ШЛЯХИ РОЗВИТКУ І СУЧАСНІСТЬ**

**09.00.06 - Історія і теорія релігії,
вісвітоглядства і етики.**

**Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук**

Київ - 1995

Аб 32.697

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Київському університеті ім.Тараса Шевченка

Науковий керівник - доктор філософських наук,
професор
Калінін Юрій Анатолійович,

Офіційні опоненти: професор,
доктор філософських наук
Танчер Володимир Карлович
кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник
Бабій Михайло Юхимович

Провідна організація-Львівський держуніверситет,
кафедра культурології

Захист відбудеться 26 травня 1995 року на
засіданні Спеціалізованої вченої ради Д01.25.02 в
інституті філософії

З дисертацією можна ознайомитися у науковій
бібліотеці Національної академії наук України за
адресою: Київ-1, вулиця Трьохсвятительська 4.

Автореферат розіслано 25 квітня 1995 року

Вчений секретар
Спеціалізованої ради
кандидат філософських наук

Ситниченко Л.А.

ЛС

ЛНБ України ім.В.Стефаніка

00755392 (V)

ЛНБ ім. В. Стефаніка
АН України

Загальна характеристика роботи

Актуальність теми дослідження.

У сучасному світі відбувається активний і складний процес державного відродження багатьох народів, формування їх національної самосвідомості. Щоб збагнути себе, своє сьогодення та майбутнє, люди звертаються до минулого, до історичного коріння свого буття, історичної пам'яті народу. Ось чому сучасники завжди відчували і відчують жагучий природний інтерес до власної історії.

На сьогоднішній день звернення до історичної пам'яті народу і дослідження цього феномену зумовлюються соціально-політичними, духовно-культурними та науково-пізнавальними потребами розвитку нашого суспільства.

Відомо, що комуністична тоталітарна система послідовно здійснювала уніфікацію духовного життя кожного індивіду та народу, їх культури, історії, способу мислення і дій, прагнула зруйнувати природний зв'язок часів в історії народів, перервати процес духовної спадкоємності.

Особливо жорстокої колоніальної політики по відношенню до себе зазнав український народ. Російський царизм не лише відібрав в українців державність та соціальну свободу, але й протягом трьох сторіч грабував матеріальні багатства і духовну культуру, забороняв рідну мову, щоб позбавити народ історичної пам'яті, національної самосвідомості.

Централізація та уніфікація всіх сторіч життя суспільства протягом семидесяти з лишком років панування комуністичного режиму привели до суцільної русифікації культурних процесів на Україні. Під прапором боротьби з буржуазним націоналізмом анкоріювались цілі пласти національної культури.

Процесу денационалізації, втрати історичної пам'яті, релігії, забуття власного родоводу сприяли і об'єктивні причини, зумовлені, насамперед, науково-технічним процесом: урбанізація, пролетарізація сільського населення як носія національної народної культури. Інтенсивна міграція населення приводила людей до відриву від національного, культурно-історичного середовища, мови, звичаїв, традицій. Тема втрати минулого, колективної та індивідуальної пам'яті часто зустрічається і в західному мистецтві та науковій історичній літературі, хоча на Заході загалом дбайливо ставляться до національної культури та традицій.

Інтерес до феномену "історична пам'ять" викликається і потребами наукового пізнання, цілісного відображення історичного процесу. Включення історичної пам'яті до об'єкту науково-історичного дослідження, наповнення історичної свідомості історичною пам'яттю народу надає змогу представити історичний процес в його цілосності та унікальності, в єдності суб'єктивного та об'єктивного.

Духовно-культурне відродження народу, формування його національної самосвідомості можливо лише на ґрунті історичної пам'яті.

Особливого значення набуває вивчення такого складного питання, як вплив соціалістичної думки на православ'я. Довгий час розповсюджувалася ідея, що соціалізм самореалізував себе через РСДРП. Інші соціалістичні течії, партії та рухи, які мали місце в Російській імперії замовчувалися або їх відносили до різних правих або лівих течій в соціалістичному русі. Саме тому вивчення прояву християнського соціалізму має актуальне значення, як для історії так і для футурології цього складного процесу.

Ступінь розробки проблеми.

Зразу треба відмітити, що коло історії, які

займались цією проблемою дуже вузький. Якщо говорити про закордонних авторів та християнський соціалізм, який зародився в Західній Європі, то потрібно відмітити французького священника Ф. Ламсине, апостолів англійського християнського соціалізму священників Ч. Хингелі, Ф. Морріс, адвокат Дж. Ладлоу, з німецьких авторів слід назвати єпископа Ф. Каттлера. З близьких нам по часу можна назвати колишнього настоятеля Контерберійського собору Х. Джонсона.

Коло праць ностійно або частково присвячених аналізу ідеології російського православ'я і його функціонування в різних регіонах колишнього СРСР, досить широкий (роботи Н. І. Бочкарьова, В. Р. Букіна, М. С. Гордієнко, Г. П. Дивидюка, П. П. Зирчкова, Л. І. Ємелях, Ю. А. Калініна, М. М. Копиниці, М. П. Краслікова, І. А. Кривельова, Ю. В. Кряпкви, П. К. Курочкина, В. М. Лендьева, Х. Н. Молодняка, М. П. Повікова, М. М. Решетнікова, В. К. Гончара, І. П. Цимеряна, М. І. Шахновича, М. М. Шеймана).

М. М. Шейман єдиний дослідник, який написав монографію з приводу піднятої ним теми "Християнський соціалізм, історія і ідеологія" розглядає в основному протестантські та католицькі варіанти і напрямлення християнського соціалізму в Західній Європі та США.

В працях інших вчених (М. Д. Вороткова, Ю. В. Крилова, В. М. Ленз'єва, В. Д. Тимофєєва) давався критичний матеріал спроб з'єднати християнство з науковим комунізмом, аналізувалися відновлення християнства до соціалізму в дореволюційній Росії та інші питання.

Спеціалісти, які займалися соціально-політичними проблемами православ'я (М. С. Гордієнко, П. К. Курочкин, М. П. Новіков, В. К. Гончар) прийшли до висновку, що ідеї християнського соціалізму наклали суттєвий відбиток на ідеологію сучасного православ'я. Але названа концепція не знайшла в роботах вчених

всєбїчного обгрунтування.

Виходячи з вище сказаного, автор поставив перед собою завдання релїгїознавчо освїти феномен християнського соціалїзму в Росїї кїнця ХІХ - початку ХХ столїття, простежити генезис і еволюцію, визначити і адекватно описати особливості і відтїнки рїзних напрямїв.

Мета і завдання дослідження визначились в процесї роботи над темою і були сформульованї слїдуючим чином :

- дати характеристику соціально-економїчній перспективї з'явлення християнського соціалїзму в Росїї кїнця ІХХ - початку ХХ столїть;

- дослідити розстановку класових сил в цей перїод;

- розкрити завдання православного духовенства і розробки ним нових прийомїв боротьби з матеріалїзмом, марксистом, робїтничим рухом;

- дослідити ідейні витоки християнського соціалїзму і конкретизувати особливості його функціонування в суспїльній свїдомостї Росїї кїнця ХІХ - початку ХХ столїть;

- розкрити сутність поглядїв найбільш вїдомих представникїв християнського соціалїзму в Росїї;

- виявити основні течїї християнського соціалїзму в Росїї і дати їм аналіз;

- розглянути причини і обставини, якї привели до згасання ідеологїї християнського соціалїзму в Росїї.

Методологїчна та джерелознавча база

В дисертацї використанї загальні методологїчні принципи аналізу історико-фїлософської та релїгїїно-богословської лїтератури - принципи об'єктивностї, історизму,

причинності, світоглядного плюралізму тощо.

Автор виходив з погляду на розвиток філософської та релігійної думки як на альтернативний, діалектичний процес, що передбачає не тільки плюралізм ідей та теорій, а й самоцінність їх у духовній культурі, нерозривний зв'язок з національно-духовними традиціями.

У процесі роботи над дисертацією автор використовував різні за світоглядною орієнтацією праці вітчизняних і зарубіжних дослідників історії, філософії, релігієзнавства, культурології.

Залучено оригінальні джерела, які рідко включалися у сферу науково-теоретичного аналізу, наукові праці дослідників української діаспори, релігійно-богословська література минулого століття.

Наукова новизна дослідження.

В процесі дослідження розглянуті ті фактори соціально-політичного розвитку Росії, котрі привели до появи християнського соціалізму, що являв єдино можливе підґрунтя для соціальної доктрини російського православ'я. Привідом для такої оцінки російського християнського соціалізму служить насамперед його реальна спрямованість й та роль, яку він відіграв, або покликаний був відіграти, в гострій ідейній боротьбі класів Російської імперії, а не в суб'єктивному умонастрої його творців, досить різка їх антибуржуазна спрямованість.

Російський буржуазний соціалізм живився із двох джерел, у ньому зливались, доповнювали один одного два напрямки. У його розробці брали участь з одного боку, ліберальні інтелігенти (подібні Булгакову), які йшли від легального марксизму до християнства. А з другого - представники молодого покоління священнослужителів (старобрядницький єпископ Михаїл, священник Петров), які рухалися від православ'я до соціалізму, стурбовані негативними

наслідками для російського православ'я надто міцних його зв'язків з кріпосницькою монархією й захистом її інтересів. Але загалом і ті, і інші були представниками інтелігенції, котра найточніше відображала інтереси політичних угрупувань в суспільстві.

Хоча офіційна православна церква ніде (принаймні, прилюдно) не проголосувала християнсько-соціалістичної програми у вигляді чітко сформульованих принципів (та це й бути не могло, оскільки християнський соціалізм в Росії був однією з форм опозиції офіційній православній ідеології) аналіз висловлювань окремих її керівників й найбільш відомих богословів дозволяє більш-менш точно сформулювати ці принципи. У їх основі закладані два положення, що являють собою повну протилежність тим посланням релігійної ідеології, котрі були характерні для православного богослов'я колись. Це, по-перше, відмова від колишнього різкого протиставлення земного існування людини й вічного життя у потойбічному світі. І, по-друге, визнання того, що першорядна гріховність людини не обов'язково повинна бути перешкодою для прогресивного розвитку суспільства.

У вченнях російських християнських соціалістів була певна критика самодержавства, але основну увагу вони приділяли доказу неможливості побудови соціалізму шляхом класової боротьби.

За допомогою християнського вчення про любов до ближнього православні ідеологи зводили соціальне питання до морального, й в ім'я примирення антагоністичних класів за допомогою морального удосконалення й добродійності церква намагалася відвести трудящих від практичного вирішування соціального питання. Це дозволяє стверджувати, що досить істотно відмітною рисою російського християнського соціалізму було тісне переплетіння моральних й соціальних (при цьому моральний бік навіть переважав соціальний) факторів.

У боротьбі з соціалізмом російські християнські соціалісти змикалися з релігійною філософією, й чим більше поглиблювалася криза капіталізму в Росії, тим міцнішим ставав цей союз. Тому зрозуміло, чому на початку ХХ ст. православна церква для пропаганди й боротьби з соціалізмом черпала аргументи з арсеналу релігійно-ідеалістичної філософії С. М. Булгакова, який усі соціальні потрясіння, що відбувалися в Росії, пояснював занепадом релігійності, закликав до поширення християнського соціалізму.

Російські християнські соціалісти виступали противниками наукового соціалізму, що вимагав повалення буржуазного панування й ліквідації інституту приватної власності як головної умови побудови соціалістичного суспільства. Ця течія суспільства в Росії йшла від того, що вирішення усіх питань, породжених промисловим розвитком суспільства (й насамперед протиріч між працею та капіталом) можливо тільки на основі принципів, проголошених первісним християнством. Християнські соціалісти стверджували, що позитивні вимоги, котрі відстоюють соціалісти в інтересах народу, задовго до них висунуло християнство й ті зафіксовані в євангеліях. Вони доводили, що ці вимоги можуть бути здійснені не шляхом класової боротьби й революції, а тільки на засадах співробітництва класів й піднесення морально-релігійного рівня людей.

Серед проповідників християнського соціалізму в Росії були люди, котрі бачили як бідує народ і, цілком ймовірно, широ хотіли йому допомогти. Вони часом різко критикували безправне становище робітників, але в своїх діях не йшли далі таких заходів, котрі повинні були ном'якшити класову боротьбу.

Межна говорити про те, що в російському християнському соціалізмі склалися три головні різновиди. По-перше, це так званий охоронний християнський соціалізм, котрий використовувало православ'я для захисту інтересів абсолютистського самодержавства (його найбільш значними представниками були обер-прокурор

синоду В. К. Саблер, московський митрополит Володимир й професор Київської духовної академії М. С. Стелецький). По-друге, це християнський соціалізм, представниками якого було молоде покоління священнослужителів й найбільш радикально настроєні так звані біляцерковні діячі (старообрядницький єпископ Михайл, священник Г. Петров, С. М. Булгаков), котрі відображали настрої духовництва, не згодного з соціальною програмою казенної православної церкви й котрі вважали за необхідне розірвати союз церкви і держави. І, нарешті, християнський соціалізм, пов'язаний із спільними справами офіційної православної церкви і самодержавства створити різні християнські організації, братства й союзи (на взірєнь гапоновських "зборів" так званої "християнсько-соціалістичної робітничої партії" на чолі з Жиліним).

Православна церква використовувала соціальну програму християнського соціалізму при утворенні клерикальних релігійних організацій. Але на відміну від Заходу, де християнський соціалізм став складовою частиною соціальної програми католицизму, в Росії він не набув серйозного розвитку.

Теоретичне і практичне значення роботи полягає перш за все в тому, що проведене дослідження дає можливість у наступних наукових працях осмислити проблему, пов'язану з впливом різноманітних політичних течій на релігійну ідеологію.

Матеріали дослідження можуть бути використані в процесі викладання вузівського курсу "Основи релігієзнавства", при розробці спецкурсів з релігієзнавства, соціології, культурології, в просвітницькій роботі.

Впровадження наслідків дослідження здійснювалось не лише в формі наукових

публікацій дисертанта.

Головні ідеї дисертації прислужилися також при розробці методичних рекомендацій релігійознавчого практикуму для студентів Національного університету ім. Тараса Шевченка, Українського педагогічного університету ім. Михайла Драгоманова.

Матеріали дослідження були викладені в засобах масової інформації (радіо, телебачення, газети, журнали).

Апробація результатів дослідження

Основні положення дисертації викладені в публікаціях автора, на VIII науково-практичній конференції молодих вчених філософського факультету Київського університету ім. Тараса Шевченка (Київ, 1988), на республіканській науковій конференції "Проблеми становлення світоглядної культури студентів" (Чернівці, 1990), на міжрегіональній науково-практичній конференції "Проблеми соціального і духовного відродження села на сучасному етапі" (Москва - Черкаси, 1992 р.)

Структура дисертації

Послідовність викладу матеріалу обумовлені логікою викладу проблеми, поставленою метою і завданням дослідження. Дисертація складається із вступу, розділів, заключення і списку використаної літератури.

Основний зміст дисертації.

У вступі обґрунтовується актуальність теми, аналізується ступінь наукової розробки, необхідність подальшого теоретичного аналізу, формується мета та завдання дослідження,

визначаються теоретичне і практичне значення результатів, одержаних в даній роботі.

В першому розділі "Формування християнського соціалізму в Росії" розглядаються погляди священика Г. Петрова, який же соціалізм він намагався запровадити в життя? Г. Петров доводив, що народу потрібні не соціальне розкрипачення, а проповідь Євангелія. Він критикував Руську православну церкву і духовенство за те, що вони не враховували у своїй діяльності нових явищ російської дійсності початку ХХ століття. Але, критикуючи духовенство, Г. Петров вирадовував релігію, на основи якої, на його думку повинно будуватись суспільство.

Священик Г. Петров закликав у своїх творах повернутися до первісного християнства і запозичити у нього революційність, але "революційність" християнську, яка потребує боротьби з самим собою і проявляється в моральному самовдосконаленні, в результаті чого буде створений загальний для всіх суспільний лад, зміни якого повинні пройти за допомогою оновлення християнства. Це не може не свідчити про те, що подібного роду перебудова суспільства на релігійних засадах є утопією.

В другому розділі дисертації "Основні течії християнського соціалізму в Росії" проаналізована релігійно-філософська спадщина послідовників "християнського соціалізму" в Росії, серед них, безумовно, найбільш колоритною фігурою по масштабу своєї релігійно-публіцистичної діяльності був архімандрит Руської православної, а потім єпископ старообрядної церкви Михаїл (П. В. Семенов), який обґрунтовував необхідність у житті суспільства ідей "головофського християнства". В основу цієї концепції була покладена ідея перемоги "добра" над "злом" за допомогою "страждання добра". Її основою є відомий євангельський сюжет про розп'яття Ісуса

Христа, який, як вважають православні, своїми стражданнями і смертю зняв з людей "первородний гріх". Цей спокутний "подвиг" вимагав від віруючих принести і свою жертву.

Соціальна інтерпретація християнства була головним пунктом у діяльності єпископа Михаїла. Визначальним завданням церкви він оголосив погляд на суспільне життя з точки зору потреб християнської любові. Пропагандуючи ідеї "християнського соціалізму", єпископ Михаїл відкрито виступив проти соціалістичної революції, якій приписував лише насильствений та руйнівний характер, оголосив її антигуманною, мету революції вбачав у встановленні на землі нового специфічного рабства - "ідеї власності і хліба".

Михаїл звинувачував російських соціал-демократів, з якими вів гостру ідейну боротьбу, в тому, що вони нібито за класовою боротьбою проти приватної власності на засоби виробництва і встановлення суспільної власності не бачили особи, її "вищих духовних інтересів" і потреб.

Єпископ Михаїл у своїй критиці наукового соціалізму з'єднував відкриту, грубу його фальсифікацію з більш витонченими, але вже не новими прийомами. Єпископ Михаїл був не оригінальним у своїх намаганнях стерти різницю між соціальними принципами соціалізму і християнства.

Всі критичні виступи Єпископа Михаїла цілком закономірно закінчилися вимогою визнання ідеалів монархічної системи правління, яка нічого реального не могла дати трудовому народу, оскільки не претендували на докорінні зміни соціально-економічного життя Росії початку ХХ століття. Незважаючи на деякі радикальні вимоги, програма єпископа була утопічною.

Можливо, Михаїл щиро мріяв про краще майбутнє, про те суспільство, в якому буде відсутня експлуатація людини людиною. Однак немає ніякого сумніву, що створення нового суспільного ладу для нього було можливим тільки

в результаті синтезу християнства і соціалізму. Будь-які намагання єпископа Михаїла "оновити" християнство та церкву, обґрунтувати "християнську політику" були приречені на провал. Але незважаючи на це єпископ Михаїл саме в первісному християнстві шукав такий ідеал, який можна було б розглядати як приклад загальнолюдської організації. Зрозуміло, що подібного роду ідеалізація первісного християнства повинна була не тільки дати ідеал суспільного ладу, але реабілітувати саме християнство, підняти його авторитет і тим самим закріпити його право на керівну роль у суспільному розвитку.

Третій розділ дисертації *"Спроби реалізації ідей християнського соціалізму в Росії"* присвячений діяльності священника Гапона. Це була перша і водночас остання спроба включити робітничий рух у русло "християнського соціалізму". Вона зв'язана в Росії з діяльністю священника Гапона, яка почалася серед робітників Петербурга в кінці серпня 1903 року, а в жовтні цього ж року Гапон у письмовій доповідній директору департаменту поліції мотивував необхідність відкриття "Зборів руських фабрично-заводських робітників Санкт-Петербурга". Діяльність "зборів" швидко була офіційно дозволена.

Ефект від цього уроку був протилежний тому, на який розраховували Микола II і охорона відділення, яке організувало і сприяло через Гапона діяльність його організації. І царське самодержавство відразу відкинуло всяке загравання з "християнським соціалізмом", що не виправдало "високого довір'я". Зразу ж після подій "кривавої неділі" офіційна православна церква поспішила відмежуватися від Гапона. Гапонівський рух носив досить складний характер. В ньому відобразилися і переплелися різні християнсько-соціалістичні настрої і погляди. З одного боку, мала місце підтримана охороною спроба обмежити протест пітерських робітників

християнськими рамками, а з іншого - в гапоніщині відобразилися ілюзії мас, які сподівалися, що цар та християнство будуть їйніми союзниками в боротьбі за краще життя.

Таким чином, "християнський соціалізм" в Росії на початку ХХ століття був фундаментом для соціальної доктрини руського православ'я. Хоча офіційна православна церква ніде (в крайньому випадку публічно) не виголошувала християнсько-соціалістичної програми (та цього і бути не могло, оскільки "християнський соціалізм" в Росії був однією з форм опозиції православній ідеології), аналіз висловлювань окремих керівників і богословів дає можливість сформулювати її принципи. В їх основі лежать два положення, що прямо протилежні тим, які були характерні для православного богослов'я раніше. Це, по-перше, відмова від колишнього різкого протиставлення земного існування людини і вічного життя в потойбічному світі. І, по-друге, визнання того, що первородна гріховність людини не обов'язково повинна бути перешкодою для прогресивного розвитку суспільства.

В російському "християнському соціалізмі" склалися три головні різновидності. По-перше, це так званий "охоронний" "християнський соціалізм", який офіційне православ'я використовувало для захисту інтересів абсолютистського самодержавства (його значними представниками були обер-прокурор синоду Саблер, московський митрополіт Володимир та професор Київської духовної академії Н. С. Стелецький). По-друге, це "християнський соціалізм", представниками которого були молоде покоління священнослужителів і найбільш радикальним чином настроєні так звані "колоцерковні" діячі (єпископ Михаїл, піп Г. Петров). Вони відображали настрої духовенства, яке не приймало соціальної програми офіційної православної церкви і вважало необхідним розірвати союз церкви та держави. І, по-третє, "християнський соціалізм", представники якого підтримували спроби офіційної православної

церкви, самодержавства і охоронного відділення створити різні християнські організації, братства і союзи (гапонівські "збори"), головною метою яких була боротьба проти революції, марксизму та наукового соціалізму.

Руська православна церква використала програму "християнського соціалізму" при створенні клерикальних релігійних організацій. Якщо на Заході "християнський соціалізм" став складовою частиною соціальної програми католицизму, то в Росії він не отримав серйозного самостійного розвитку.

В четвертому розділі дисертації *"Відображення ідей християнського соціалізму в ідеології сучасного православ'я"* розглядаються основні протиріччя між християнством та соціалізмом.

Сьогодні можна почути в проповідях і прочитати в "Журнале Московской патриархии", що саме в християнській літературі завжди засуджувалася приватна власність, будь-які прояви соціального зла. Але ці твердження не відповідають дійсності. Тільки з 1900 по 1917 рік у церковній пресі було опубліковано близько 200 статей, в яких доводилася докорінна протилежність християнства і соціалізму.

Така політика руського православ'я привела до розколу. Обновленці, які виступили проти тихонівщини, взяли на озброєння деякі положення "християнського соціалізму", які розроблялися єпископом Михаїлом та попом Г. Петровим. Це такі положення: 1) перевісне християнство набагато випередило ідеї соціалізму; 2) ідея соціальної справедливості, яку можна реалізувати через християнство; 3) утвердження ідеї соціального миру. Таким чином модернізм, який себе проявив у обновленців, в де чому базувався на "християнському соціалізмі". Соціальною основою цих ідей, в першу чергу, були непмани, куркулі, а також частина середняків.

Зі смертю патріарха Тихона почалося деяке посилення діяльності Руської православної церкви, що привело до англізації обновленців. Так, керівництво Руської православної церкви з перших кроків держави робітників і селян не тільки критикувало ідеї соціалізму, але й відкрито виступало проти Радянської влади. Це підкреслювали і самі церковники.

В кінці 20-х - на початку 30-х років відбувається процес переходу Руської православної церкви від "богослов'я порядку" до "богослов'я нейтральності". Щоб не втратити вплив на віруючих і не призвести до катастрофи церкву, необхідно було змінити соціальну доктрину православ'я. Це зрозуміла більшість ієрархів руського православ'я, які підтримали політичну лінію намісника Сергія (в 1943 році на помісному соборі обраного патріархом).

Черемога радянського народу у Великій Вітчизняній війні визнавала перегляд діяльності Руської православної церкви. Найактивніше модернізується релігійно-політична свідомість, вносячи рішучі зміни у соціально-політичну платформу релігії. Особливо впливають безпосередні політичні інтереси віруючих на теоретичний рівень релігійної ідеології. Про рівень модернізації соціально-політичної релігійної платформи свідчать численні концепції з цього питання. Вони являють собою спроби замінити матеріалістичне положення про суснільне життя концепціями релігійного провіденціалізму і фаталізму, знання вірою, у тумаченні суснільного життя претендують на рівень "вищої істини", або іншими словами, - нову форму соціального фідетизму.

Якщо так звана "теологія порядку" підкреслювала в минулому "гріховність" соціальних революцій, то сьогодні ідеологами Руської православної церкви - модерністами - здійснюється перехід до "богослов'я революції". Наприклад, професор-протопресвітер В. Гороний проголосив християнство революційним вченням і закликав християн включатися в будівництво

нового життя, яке ґрунтується на соціальній правді і справедливості, внести християнський революційний фермент у соціальні революції нашого часу.

З середини 50-х років відбувається складний процес поширення ідей лівого християнства в руському православ'ї. Це не штучний процес, не результат чисто суб'єктивних зусиль, а природний історичний процес, який усвідомлюється мислячим духовенством, відображає інтереси віруючих соціалістичного суспільства, але до тих пір, поки вони є віруючими. Таким чином, ліве християнство - безперечний факт у сучасній релігійній ідеології.

Для характеристики ступеня соціально-політичних поглядів сучасного християнства дуже цікавий матеріал дає комюніке про зустріч представників Християнської мирної конференції (ХМК) і Міжнародного товариства примирення (ІФОР), яка відбувалася в березні 1983 року. З питань національної безпеки і загрози ядерної війни було досягнуто взаємної згоди: засуджено нагромадження ядерної зброї, підтримано співробітництво і роззброєння. А з питань справедливості, насилля, ненасилля і революції єдиної думки не було. Представники двох рухів дійшли згоди в тому, що все людство прагне до справедливості і ненасильствених структур суспільства. Учасники зустрічі відмітили, що в силу особливостей культурного, економічного і політичного розвитку в різних частинах світу цей пошук має різні форми.

Ідеалізм руського православ'я в розумінні суспільного життя проявляється у традиційному обесцінюванні реального людського життя в угоду потойбічним цінностям. Ці ідеї, які розвиваються сучасними богословами, більшою або меншою мірою розроблялися представниками "християнського соціалізму" в Росії.

З особливою увагою сучасні богослови звертаються до ідей "християнського соціалізму". Так, на II Міжнародній церковній науковій

конференції в Москві, професор-протопресвітер Б. Боровий закликав до ретельного вивчення явищ "християнського соціалізму", маловідомого в наших сучасних християнських колах. Така зацікавленість пояснюється намаганням оновити сучасне руське православ'я.

Сучасна концепція лівого християнства у руському православ'ї включає такі ідеї:

1. Християнство є революційним ученням. Церква, яка має канонічну структуру, в той же час постійно знаходиться в процесі перебудови. Тому "неперебудова", або "оновлення" - це одне з властивостей церкви.

2. Християни повинні брати активну участь в соціальних революціях. В цьому плані богослови Руської православної церкви підтримують "теологію визволення", яку висунули теологи римсько-католицької церкви.

В заключенні підводяться висновки дослідження. Визначається місце та роль "християнського соціалізму" в історії та становлення православної ідеології.

Кудин А.В. "Христианский социализм: истоки, пути развития и современность". Диссертация на соискателя ученой степени кандидата философских наук. Специальность 09.00.06 - истории и теории религии, вольнодумства и атеизма. Киевский университет им. Тараса Шевченко, Киев, 1995г.

На защиту вынесены одна монография в которой раскрываются причины проникновения идеологии христианского социализма в практику и деятельность русского православного движения. Показаны роль и место христианского социализма в православии.

Ключевые слова: христианский социализм, левое христианство, социальная справедливость, христианство.

Andrew V. Kudin "Christian socialism: sources, ways of development and modern time". The dissertation is submitted for the degree of Master of Philosophy. Speciality 09.00.06 - history and theory of religion, free thinking and atheism. Kyiv Taras Shevchenko University, 1995.

For discussion one book is submitted - the reasons for penetrating Christian socialism ideology into practice and activity of Russian orthodox movement. The role and place of Christian socialism in orthodox religion are demonstrated and logically proved.

Key words: Christian socialism, left Christian movement, social justice, Christianity.

Для нотаток

15/1/80

AB 32.697

Тип ФЛУ. 94. Зас 82Y-100.